

A „haladó” vidék.

Hol a rabbi reformál, illik, hogy reformáljon a hitközség is. Ha a rabbi törli az imákat, a hitközség miért ne törülhesse — a rabbit! S a hitközség törlése ilyen esetben mindenestre méltóbb és jogosultabb a rabbiénál. Hisz ismeretes annak a bachurnak a története, ki, nem ismerve ki magát egyik Rasi-passzusban, az illető helyet rövid uton — kivakarta. Éjjel aztán megjelent Jiczchaki nagy fia és az élelmes bachurt kegyetlenül — vakarni kezdte. Mit akarsz és ki vagy? szólt a jesiva halálra ijedt fia. Rasi vagyok — szólt a szellem — és eljöttem, hogy a kölcsönt visszafizessem. Te kivakartál engem, ki nem értesz, és ki nem vagy méltó sarúim szíjját megoldani, s még csodálkozol, hogy én visszavakarlak?

Szó a mi szó: a reformálás nemes egy mesterség. És milyen könnyű! Uraim, nem kell tudni mást, — a bachur nyelvén szólva — mint merészen vakarni. Körülvakarni az imákat, agyonvakarni az ősi nemes szokásokat, és vakarni addig, míg kivakarta szemét a hajdani zsidó szellemnek, hogy aztán mint vakot ő vezethesse.

Vakarás közben a nagy reformer észre sem veszi tán, hogy agyon vakarja kis tekintélyét is, úgy, hogy a község rendesen akképen cselek-

szik vele, hogy utoljára saját magán fejezi be a vakarás mesterségét.

Egy jóra való és becsületes orthodox uri-ember, kinek alkalma volt közelről szemügyre venni a fővárosban székelő és az orthodox gondviselést játszó közvetítő bizottság üzelmeit, egy napon azzal a jajkiállással nyitott be bozzánk: »Uram, es ist zum Neolog werden!« nekünk meg ilyen »reformok« és ilyen gazdálkodással szemben kedvünk volna felkiáltani: Wahrlich, es ist zum Orthodox werden!

*

De ne üssük el tréfával a dolgot. Szomorú jelenséggel állunk szemben, mely komoly tárgyalást igényel. Mióta egynehány hét előtt megbeszélésünk tárgyává tettük a zsidó szellemet és felfogást arczulító fényt és pompát, melyet egyes fővárosi zsidó családok övéik temetésénél kifejtteni szoktak, a vidék egy része behatóbban kezdte ismertetni velünk a »haladást« és az »üdvös reformokat«, melyeket nála inicziáltak, és a mikből kitűnik, hogy a fővárosi zsidóság, dohogy is áll a »cziivilizáció« élén, sőt messze, messze »mögötte maradt« a vidéknek, a mely nagy emanczipáltságában azon ütközik meg, hogy mi ilyen »apróságokon« megütünk.

Milyen első hitközség az, mely ahelyett, hogy rajta volna, hogy innát ima után törüljön,

33 hitoktató által nagy szorgalommal oktattatja azokat minden iskolában, még pedig az eredeti szövegben? Milyen első község az, mely 60.000 forintot fordít évente felekezeti iskolai czélokra, de egy fillért sem arra, hogy a templomi karban egynehány széphanjú keresztény kisasszony is énekelhesse a »S'ma Jiszróél«-t és a »Kedusá«-t? Milyen első hitközség az, melynek rabbija, a helyett, hogy »a zsidóság és a zsidó hit megerősödése« szempontjából sikra szállana a ve-gyes házasságért, az anyákat arra figyelmezteti, hogy gyermekeiknek héber neveik is vannak, s hogy szégyen, ha az anyák gyermekeik neveit nem ismerik, és szégyen az ia, ha nem az anya az, kitől a gyermek első héber imáját tanulja, mint tanultuk hajdan mi az anyáinktól? Milyen első község az, mely ahelyett, hogy a hivekkel megértetné, hogy az étkezési szabályok az uj-kor fiának nem szólhatnak, és hogy a Sulchan Aruch legfeljebb érdekes archeologiai mű, valóságos hadjáratot harczol végig és tizezresekét áldoz, csak hogy szigorúbban, mint ezelőtt ellenő-rizhesse azt, hogy a mészárszékek azoknak, kik

kóserhust akarnak, tényleg ilyet szolgáltatnak-e? És végre, milyen első Chevra-Kadisah az, mely ahelyett, hogy szakítana a régi slendriánnal, és virágos, sallangos, csipkés, ezüstös, fáklyás, muzsi-kásos, csengős-bengós, ragyogós temetést rendezne, kijelenti, hogy hive a régi egyszerűségnek, és az ő kocsijaira ökölnyi nagyságú koszorúcskát sem enged helyezni?

Hova haladt ezzel szemben a vidék!

Lássunk egynehány példát:

(Egy másik cikk következik.)

Sz. M.

A „haladó” vidék.

II.

Kisdud községben nagyralőrő rabbi székel. Senki sem mondja neki, de ő mégis úgy tesz, mintba mindenki azt hányná szemére, hogy hiszen csak az imént került ki az iskolából. És hogy megmutassa, miszerint egészen más férfiú ő, mint a minőt a jámbor község egy, az iskolaporát alig lerázott ifju emberben képzelt, egetverő ujtásokhoz, merész reformokhoz lát, a mit annál is inkább tehet, mert először az iskolából sok mindenfélét hozott ugyan magával, de nem hozott egyet: *elvet*, határozott vallásos irányt; másodsor, mert a községben máris sokkal nagyobb a közöny és a zsidó dolgokban való tudatlanság, semhogy ellenőriznök az ifju ember »javításait«, de igenis vannak hivei, kik ujjongnak a legnagyobb botorságnak is, ha csak magán hordja a »reform« bélyegét. Rabbink, hogy nagyot, merészet cselekedjék, és hogy egy csapással lepipálja a német, de még az amerikai reformrabbikat is, hirdetni és tanítani kezdi, hogy — *az inna egész fölösleges valami, sőt mi több, a jó Istent egyenesen megsértik, ha hozzá imádkoznak.*

Ugy-e, község, ilyet nem vártál! Ez aztán pap, ez aztán reformer, ezen bizony nem látszik meg, hogy csak az imént került ki az iskolából. Hogy a bibliai eseményeket meséknec,

a kinyilatkoztatást képletnek, a csodákat mythológiának deklarálja és ezt *iskolás gyermekek előtt*, és akkor, midőn zsidó *bíre*, Izrael *vallására* tanítja őket, ezt fel sem említem, ilyeneket elkövetnek nálunk más hittanárok is, annélkül, hogy lüzes korbáccsal kergetnék el őket arról a helyről, melyet lehetünkkel megfertőznek.

Jámbor olvasó, ki nem ismered nyomorúságos állapotainkat, azon csodálkozol tán, hogy mint tühethi a magyar zsidóság, hogy ilyen papok hivatalban maradjanak, hiszen annak a valóságnak, melynek szolgái, egyenesen megrontói, hóhérai? — Vedd tudomásul, ki így kérdezel, hogy van egy magyarhoni zsidó hitközség, melynek rabbija az angol hittérítők szolgálatában áll, ki nyilvánosan, a hatalmas társulat által tizezérel terjesztett füzetekben *nazarethi Jézust hirdeti és vallja*, de a jeles férfiú azért *mint rabbi* funkcionál mind e mai napig. Nincs a magyar zsidóságnak semmi eszköz a kezében, a melylyel egyik, vagy másik hitközség viselt dolgain változtathatna. Minden hitközség külön, *független* birodalom, és ha tetszik neki, hogy mohamedán dervist, vagy budhaista fakirt tegyen meg rabbijának, senki ebben nem gátolhatja. Hirdetheti papja az egy, a három, vagy a többistenség tanát, az egészen mindegy; ha községének tetszik, rabbijának vallhatja és hódolhat neki, min

ilyenek a meddig csak jónak látja. Annak a községnek gyalázatára legyen különben mondva, hogy Jézust hirdető rabbiját azért nem köszöntette le hivataláról, mert az a rabbi *gazdag* ember és, mint mondják, nemcsak, hogy ő nem huz fizetést községétől, de községét ő fizeti.

De térjünk vissza »reformer«-jeinkhez.

Az a fiatal ember, ki alig melegedve meg rabbiszékében, hitközségének máris azzal kedveskedett, hogy egynehány imadarabot megnyirbált és az 1700 év előtt szerzett Semónó Eszré (azaz tizen-nyolcz benedikcióból álló) imát *tizenbetessé* degradálta, a mennyiben kihagyni rendelte a »Vellamalsinim al tehi szikvóh« (a rágalmazóknak ne legyen reményük) kezdetűt, és ezt egy oly hitközségben, melynek első alapszabálya azt vallja, hogy minden tekintetben a Sulchan Aruch alapján áll, — még kismiska sem lehet egy szintén még nagyon fiatal kollegája mellett, ki egy vendégszónoklata alkalmával ünnepélyesen felszólította a bámuló hiveket, hogy *dobják el az egész imakönyvet*. (Csodálatos minden esetre, hogy a nagy »reformerek« közül még egy sem talál-

kozott eddig, ki a rabbinátus eldobatását, vagy megkurtitását ajánlotta volna!)

A »reform« ilyen hőse mellett természetes, hogy semmivé zsugorodik össze egy másik apró »Luther,« ki, midőn arra figyelmeztették, hogy egy komplikált vallási aktus alkalmával rosszul magyarázta az Even Haezernek (a Sulchan Aruch egyik része) az esetre vonatkozó szabványát, nemes szerénységgel vágta vissza az ősz rabbinak: »az Even Haezer az én községemben *én vagyok*.«

Tévedés volna azonban azt tételezni fel, hogy »reformokat« pusztán a rabbik hozhatnak be. Nem egy esetben bátor előjárók, vagy előjárósági tagok veszik kezeikbe a »reformálás« nagy művét, a mint bizonyítja a többek közt a következő eset is.

Egy, kissé nagyon is mozgalmas képviselőválasztásáról híres dunántuli város zsidó hitközsége kántort keresett. A sok jelentkező közül azonban egy sem tudta megnyerni a szakértők (és melyik zsidó nem az!) tetszését. De jött egy, véletlenül, váratlanul; csak keresztül uta-

zott és éneklése által néhány forintot akart keresni. Kántornak is mondta magát és a község megengedte, hogy a templomban előimádkozzék. Hatalmas ég, milyen hang, milyen ének! A kijelölt szakértők magukon kívül voltak elragadtatásukban, és »ez vagy senki más!« hangzott az entuziaszták jelszava. — De nem tud héberül olvasni, nem ismeri a lithurgiát, fogalma sincs zsidó istentiszteletről: ellenkezett egynehány »túlzott orthodox«. Mindegy. A kandidatust azért el nem ejtették és a választógyűlésen, egy, épen a fennemlített hirhedett képviselő választási ügyben fontos szerepet vitt ügyvéd a következőképen szólalt fel a skeptikus konzervatívek ellen: Uraim! mire irtunk mi ki pályázatot? Nemde *kántor állásra*. Mi az a kántor? Nézzük, honnan származik a név. A kántor szó a latin »cantare« igéből származik. Mit jelent a »cantare« szó? Énekelni. Semmi mást, mint énekelni. S tud-e a mi jelöltünk énekelni? Tud felségesen, ezt bevallja, nemde, mindenki. Ha így van, akkor nem értem, miért ne lehessen kántorunk a jelöltünk. Azt, hogy imádkozni is kell tudnia, hogy a zsidó lithurgiát is értse, szerintem lökéletesen fölösleges.

És mit gondolsz, nyájas olvasó, mi történt? a széphangu, de héberül imádkozni nem tudó énekes kántora lett az ország egyik legelőkelőbb zsidó hitközségének.

»Wahrlich es ist zum Orthodoxwerden!«

Sz. M.

(Egy harmadik cikk következik.)

Publication: Egeynl?seg Date: Aug 8, 1890 Page: 5

A „haladó” vidék

III.

A pap, ki azzal véli emelni tekintélyét, hogy vallás dolgában a nagy szabadelvűt adja, azzal, hogy maga is tulteszi magát a vallás szabványain és, kaczerkodva községének «vallásos felvilágosodottságtól» csak úgy duzzadó elemével, rég tulhaladott álláspontnak deklarálja az évezredek szentelte hagyományokat: tulajdonképen szánalomraméltó alak. Katona, ki gyáva-sággal kérkedik; ör, ki dicsekszik azzal, hogy a rábizott kincsekből maga is lopott.

A tapasztalat ugyanis arra tanít, a mi különben természetes is, hogy a községnek még azon elemei is, kik távol tartják magukat a vallásos gyakarlatoktól, a paptól igenis elvárják, hogy sziklaként állja meg helyét, és becsülésüket rendesen akkor vonják meg tőle, mikor *az ő velleitásaiknak engedett*. Én, így okoskodik rendesen a vallási szabványokon magát tultett hitközségi tag, nem tartok meg semmit, azzal sem törődöm, megtartja-e más hite parancsait, de papomtól elvárom, hogy tetőtől talpig vallásos ember legyen, és ha nem az, becsülni nem tudom. Innen van, hogy a modern pap, ki erős ellentállást fejt ki községében felmerülő szabad mozgalommal szemben, tán ellenséges pártot, és egy időre súlyos helyzetet teremt magának, de általános lesz iránta a tisztelet, és ha támadtak ellenségei, kik azonban becsülésüket tőle meg nem vonhatják, támadnak barátai is, kik vele és érette tűzbe menni készek.

Nem így a minden szélnek engedni kész rabbi. Épen a »reformerek«, kiknek kedvében járni igyekszik, vajmi kevésre kezdik becsülni és ha vannak a községben konzervatív gondolkodásuak, halálos gyűlölvivé válnak. Még szánalomra méltóbb annak a rabbinak a helyzete — és — fájdalom! — elég nagy számmal van ebből a fajtából — ki hajlik ide is, meg oda is, a konzervatívokkal szemben orthodox, ki egy jotát sem hajlandó

engedni a Sulchan Aruchból, a haladók irányában meg reformer, ki csak nem kötheti magát az elavult szabványokhoz.

Az ilyen papnak kedvében jár kezdetben mind a két árnyalat, (és ilyen megvan majdnem minden zsidó községben) de csakhamar elveszíti becsülését mindkettőnek, megszűnnek őt komolyan venni és végre itt is meg ott is a kissebbités, hogy ne mondjuk a megvetés tárgya lesz.

Ez utóbbi fajtának van egy sajátos ismérvje (»szimóné tumé«-jai mondaná az orthodox talmudista) és ez az, hogy minden fejtörését, gondolkodását az képezi, hogy mit mondanak felőle, hogy itélik meg rabbinusi működését — a keresztény honorácziórok. Mit jelent a Jóre Deah, az Órach Chajim, az Even Haezer és Chósen Mispot, mit a négy Tur, a Jad Hachazaka, a Rif és a Ros és a Gemara 36 kötete, mit jelent mindez azzal a nyilatkozattal szemben, mit egyszer a főszolgabíró hangosan tett, a miről tudomása van már minden községbeli csecsszóponak is és a mely úgy hangzik, hogy: »... ez aztán a pap!« Ilyen nyilatkozat a legmegrongáltabb rabbinusi tekintélyt egy egész évre képes helyreállítani és elnémitani minden ellenvéleményt. Hát ha még az alispán ajkairól hangzott el a jelentős szó, vagy ha plane a főispán ur ő méltósága fanyalodott rá, hogy a rabbit a község becsülésébe ajánlja! . . . Az elvnelküli pap, ki tapasztalja a roppant hatást, mit még a legapróbb keresztény kitünőség dicsérete is a község apraja-nagyjára gyakorol, természetes, hogy főgondját arra irányítja, hogy cselekedeteivel a községen kívül az előkelő keresztény társadalom előtt arasson dicséretet. Ezt pedig roppant olcsón érheti el. Nem kell tennie mást, mint »reformálni« és időről-időre kissé nyilvánosan pellengérré állítani az ősi zsidó szellemet, szokásokat és erényeket. Hogy ne lelkesednék az al- és főispán azért a zsidó papért ki a szószékről és az ő jelenlétükben (azt persze nem tudják, hogy egyenesen és csakis az ő számukra készült a predikáció) felszólítja a zsidó hiveket, hogy *szakítsanak végre az elavult és a korszellemet egyenesen arczulító, még mindig el nem törült istentiszteleti szabványokkal!* A hitközség meg van rökönnyödve, de egy pillantás az al- és fő-

ispán rendkívüli tetszést nyilvánító mosolygására és elszlott minden skrupulus, minden kétség a rabbi kifakadásának helyes volta iránt. A »reformálás« a törlés mindig tetszik, ha — másfelekezetüeknél tapasztaljuk, hogy ne tetszenék hát az al- meg a főispánnak, ha a zsidóknál tapasztalják, sőt midőn még azt látják, hogy a zsidó pap összevissza köpdösi saját felekezetét. Az e fajta rabbikat, kik tulajdonképen *szennyfoltjai* felekezetüknek, csak községeik szerencsétlen hiúsága és a keresztény előkelőség kegye tartja fenn; a ki felekezete érdekeiért még buzogni tud, rég tudja, hogy vallásunk *ezen* őrei tulajdonképen sirásói.

Szó sincs róla, a rabbi úgy viselkedjék, úgy működjék és úgy szónokoljon, hogy községe és felekezete csak becsületet valljanak vele *mindenki* előtt, de a midőn a rabbi valóságos udvari bolondjává szegődik a keresztény honorácziórokhoz, midőn, hogy a tetszés mosolyát csalja a hatósági képviselő ajkára, a reformator csörgősipkáját ölti fejére, midőn látjuk, hogy a rabbi minden nyilvános lépésével a városabeli keresztény kitünőségek és csak is ezek ítéletét tartja szem előtt: sirhatnánk, hogy a magasztos rabhipolczra majomtánczoltató fiúk is emelkedhettek.

Nagy ünnep van. A tóráht már a frigyszekrénybe helyezték és az egybegyült hivek a szószék felé fordulnak, hol megszokott jelenni ilyenkor a rabbi, hogy Isten igéjét magyarázza Izrael utódainak, hogy a kinyilatkoztatásnak (esetünk sevuósz ünnepén történt) világalkotó aktusát fejtegesse azok gyermekeinek, kik Szinai mellett állottak. De a rabbi nem mozdul. Ott marad helyén és zavaradottan hordja körül szeméit a hivek tömegén. Mi baja a rabbi urnak? — adja egyik a másiknak a szót. Tán rosszul van és nem tudja szónoklatát megtartani, de hisz akkor fejezzük be az istentiszteletet predikáció nélkül. De nem, a pap ezt nem engedni. Odaszólítja a templomszolgát és megizeni vele az előjárónak, hogy rendelje el, miszerint a kántor — egy néhány zsolttárt éneken el. A fiatal ros-hakohol azt hiszi, hogy ezt az imarendje követeli így és a zoltárokat elrendeli. A kántor és a község tapasztaltabb tagjai kétkedve néznek ugyan a rabbira, kinek, ug-

látszik, eszét féltik, de a zsoltárokat azért megkezdik. De csak megkezdik; mert alig fejezte be az első verset a kántor, a rabbi birtelen felugrik helyéről és egyenesen a szószékre rohan, hol azonnal beléfog ünnepi beszédébe. Amíg ez történik, a hivek közt is mozgalom támad. A zsinagóga ugyanis ritka vendégeket kapott; eljött a megyei főjegyző és a katolikus esperes, kiknek ígéretét vette a rabbi, hogy ünnepi predikációjához elmennek. Kissé elkéstek, vagy a sacharisz-imával sietett tán a kántor, elég, hogy a rabbi, hogy predikációját még is egészen végig hallgashassa a megye e két előkelősége, egyszerűen megváltoztatta az imarendet és a vendégek megérkezéseig egy néhány zsoltárt akart elreczitáltatni szeretett községével.

Van-e hitfelekezet, melynek papja ilyen frivol játékot merészkednék üzni templommal, istentisztelettel? A mi hősünk, mert az előkelő vendégek »roppant talpraesett«-nek találták a predikációt, de kivált azt a részét, melyben a zsidó vallás alkalmazkodásának szükségét és az «ósvi szokások» lehetetlenségét fejtegette, nagyot nőtt hitközsege szemében, melynek be kellett látnia, hogy rabbi, kit annyira méltatnak a »keresztény nagy urak«, mégis csak kiváló embere lehet a zsidóságnak.

»Wahrlich es ist zum Orthodoxwerden!«

(Egy negyedik cikk következik.)

Sz. M.

A „haladó” vidék.

IV.

A rabbiszéket elfoglaló fiatal papnak csakugyan nem akadna sürgősebb dolga, mint az, hogy törüljön, tagadjon, kiküszöböljön? Csakugyan nem találna tért a *positív* működésre, úgy, hogy a keblét dagasztó, égre törő tettvágy csakis *negatív* irányban találhat csillapítást? Oly fényesen áll-e többek közt a hittanítás ügye, mi végre is kissé a rabbinak is dolga, hogy a fiatal doktor ur azon mi gyógyítani valót sem talál már? Oly nagy és általános-e a hit, a tóraismerete utáni vágy, hogy az új tisztelendő urnak egyenesen fékezőnek kell beállani, hogy tul ne áradjon a hitközség vallásossága, Izrael törvénye iránti ragaszkodása?

Nem, a világerő sem állítja ezt még az az ifjú ember sem, ki, mióta a papi székbe ült, egyebet sem tett, mint «reformált», olyannyira, hogy az utolsó időben, minthogy sorra került már minden, reformálni kezdi — a reformot, — még ez a reformálási mániába esett fiatal rabbi is azt konstatálja községéről, hogy benne kiháló félben a felekezeti öntudat és legmagasabb pontját érte el a zsidó ismeretekben való tudatlanság, a vallás iránt való közönyösség. A hittanítás üres formának akar eleget tenni, és komédiává lett a vallásos szertartás. Felnőtt ifjak

nem ismerik a héber alefbészt, és a hitoktatásnak még kitett diákok latin betűkből tanulják be a haftóraht, melyet barmicváhjúkkor elreczítálnak. A fiatal rabbi azért csak reformál, nem tesz mást mint reformál; bizonyosan azt hiszi a boldogtalan, hogy azok a hitközségi tagok, kik eddig nem imádkoztak, most már csak azért is fognak imádkozni, hogy kihagyhassák, mit a szeretett rabbi törülni rendelt.

Misem áll tőlünk távolabb, mint az, hogy a maradiságnak és a vallásos vakbuzgóságnak legyünk szószólójává. De ép azért, mert keresztül akarjuk törni a sötétséget, háborút kell üzenünk azoknak, kik ennek megakadályozói. S ezeket valóban nem a koloméai, az ujfehértói, vagy a visói csodarabbik körében találhatjuk, de találjuk első sorban a zsidó vallás ép oly hivatlan, mint vakmerő «reformer»-jeinek soráiban.

A milyen ellentétesnek látszik ez az állításunk, ép oly való és alapos. Mert a vakbuzgó zsidóban valóban nem azt rosszaljuk, hogy vallása legdrágább, sőt életénél is drágább kincse, melyet veszélyeztetni semmi és senki kedvéért nem akar, de igenis elítéljük benne azt — és ezt a nézetet igyekszünk főképen megzáforni — hogy elhiteli magával, miszerint az igazhitűség kizárja a modern műveltséget, a vallásosság össze nem fér a felvilágosodottsággal, a vi-

Lapunk mai száma 12 oldalra terjed.

lági tudományokkal. A zsidóság jobbainak feladata, hogy arra a meggyőződésre juttassák hátamaradott, de hitünkhöz lelkök egész erejével ragaszkodó testvéreinket, miszerint Izraél csak úgy maradhat meg évezredes és a világot felölölő szent missziója magasságán, ha magasságán marad a polgárosodottságának, a tudománynak és műveltségnek is. Ez utóbbiaknak a zsidó vallás nemcsak, hogy nem ellentétese, hanem épen ellenkezőleg: hitünk magasztossága csakis ezek megvilágításában jut igazán érvényre. A civilizáció egyenesen koronája a hitnek és valóban a kettő igen jól megfér egymás mellett. De a mi »reformer«-jeink — fájdalom! — a maradiságnak szolgálnak igazságot. Azt óhajtottuk volna benők és általuk bizonyíthatni, hogy ime, itt vannak rabbik, miveltek, modern és világi tudományokkal szaturáltak, de azért hü őrei a hitnek, igaz terjesztői a vallásos érzéseknek, a tórah ismeretének, a nemes ősi erényeknek. De óh jaj, hogy ezt nem tehetjük, de igenis rájuk mutathatnak a maradiak: Lassátok, ezek a papok nem úgy képződtek mint a hogyan mi akartuk, és ime, a vallás-

nak megrottói, Isten kertjének feldúlói, pusztítói.

A »reformer« rabbik ilyenképen nem a reformot szülik első sorban, de szülik a maradiság terjedését, eresődését, nagyobbodását. Sőt merem állítani, hogy az összes magyarországi csodarabbik annyi kárt a zsidók művelődésében nem tettek, mint az az egynehány valóságos reformkórban szenvedő rabbi, (bizonyítja ezt az a körülmény, hogy községek, hol a chaszidizmust ezelőtt nem ismerték, most chaszid pártok támadnak, s hogy több vidéken mindinkább hódít a kaftan és a straimli és vele az elzárkodottság és butaság) kik nemcsak arról tettek tanubizonytságot, hogy se szívük, se elméjük a felekezeti lélek megnyilatkozásait soha fel nem fogta, de arról is, hogy saját magukat sem fogták fel, saját maguk sem tudják, hogy mit akarnak, mert hisz saját állásuknak ássák meg a sirját.

A joslás nem kenyerem, de nem is kell, hogy próféta legyen az ember, hogy előre megmondhassa, miszerint, ha a »reformerek« a megkezdett csapáson tovahaladnak, ha a köz-

---

ségek fagyasztó közönyükből erélyes cselekvésre fel nem ébrednek, egyenesen katasztrófának megyen elibe az illető hitköszégek zsidósága. Mert mi tartsa meg a jövő generációt a zsidóságnak, melyet absolute nem ismernek, s a melyért ennél fogva lelkesedni hogy tudjanak? Az apákat még az ő apáiknál látottak és tapasztaltak emléke tartja meg a felekezetnek, a gyermekek már mitsen tudnak a zsidóságból, hacsak azt nem, hogy utjukat állja, hogy elég kellemetlenségnek vannak kitéve miatta. Mi ellensúlyozza majd ezt? A rabbi »reformálása« tán? —

Önök, tisztelt »reformer« urak, még nagyon fiatal emberek; vigyázzanak, hogy még az önök napjaiban ne történjék még a Börne által említett »Generalschmad«; vigyázzanak, hogy saját szemeikkel ne lássák a tömeges áttéréseket: mulasztásaik és »reformer« műveik e szerencsétlen gyümölcsét!

(Egy ötödik ezikk következik.)

Sz. M.

Publication: Egyenl?seg Date: Aug 22, 1890 Page: 1

A „haladó” vidék.

v.

Alig hihetjük, hogy az eredmények, melyeket előző cikkeinkben úgy nagyjából érintettünk, megfelel?nének a magyarországi rabbiszeminárium, — mert itt rejlik a bajok egyik főforrása — felállításával összekötött intenczióknak.

Évtizedeken át elkeseredetten folyt a harc: kell-e, üdvös-e egy rabbiszeminárium felállítása, vagy sem.

A régiekhez ragaszkodók váltig hirdették, hogy az intézetből kikerülendő rabbik eltávolodnak majd az ősi alaptól és egyenesen veszedelmévé fognak válni Izrael hitének, melyet meg nem változtathatott évezredek kinja, az inkuizicziók tüze, egy világ szüntelen üldözése.

Meg akarjuk mutatni, — hangzott az ellenpárt jelszava — hogy egy modern képzettségű, magyar szavú rabbi is hű öre, buzgó tanítója és terjesztője lehet a zsidóság tanainak. Meg akarjuk mutatni, hogy nem okvetlenül szükséges, hogy a zsidó pap világsufja legyen, hogy elzárkozottan éljen a világtól és annak követelményeitől, csak hogy szent feladatának megfelelhessen. Kifogástalanul vallásos és a zsidó tudományokban jártas, de e mellett határozottan felvilágosodott rabbikkal akarjuk megajándékozni a magyar zsidóságot.

Es a haladóknak igaza volt abban, hogy vallásosság és felvilágosodottság tényleg nem összeférhetetlen dolgok, igazuk abban, hogy a zsidó pap lehet tudományosan képzett, minden tekintetben modern ember, és lehet egyszermind a legbuzgóbb, a legodaadóbb tanítója a hitnek és a hit szabványainak, (példa erre a berlini rabbiszeminárium és az ebből a szemináriumról kikerült növendékek), de nem lett igaza abban, hogy az általa felállított tételt az a rabbiszeminárium és annak a rabbiszemináriumnak a növendékei (vannak dicséretes kivételek, melyeknek azonban ősidóktól fogva az a természetük, hogy a roppant kisebbséget képezik) igazolták volna, melyet hosszú, elkeseredett tusák és az orthodoxok legyőzőse után az egész magyar zsidóság számára emeltek.

Az eddigi eredmények tulnyomó része — fájdalom! — az orthodoxoknak adott igazat.

Orthodoxaink, kik oly makacsul és oly hosszú ideig küzdöttek a magyar rabbiszeminárium felállítására ellen, igaz, el nem ismernék ez intézet létjogát akkor sem, ha más eredményeket mutathatna fel, és szentjei fentartanák a már előre kihirdetett anathémát akkor is, ha a gyűlölt iskolából akármilyen szigorú elvekkal felruházott rabbik kerülnének ki, de végre is, egészen más, ha a szemrehányás, melylyl az ellenfél illet, igaz is, és más, ha az nem egyéb,

mint a csökönység és az álokoskodás kifolyása. Az *igazság* hatalma, a táplált félelmet megczáfoló szép eredmények előtt meghajolna az orthodoxismusnak mérsékeltebb része, és minden esetre a fiatal generáció java. Kő kő után hullanék le így az évtizedek óta fennálló válaszfalról és derengne a remény, hogy a pártokra szakadt szerencsétlen magyar Izrael mihamarább ismét egygyé válik és mint hatalmas, egységes testület olyan mértékben teljesíti majd a haza- és emberszeretet, a vallás és a kultura kötelességeit, a milyen mértékben azokat teljesíteni a jelen viszonyok közt a legtávolabbról sem képes.

De nemcsak az egyesítést biztosítaná más, mint a jelen eredmények, de végtelen hasznot huzna belőle a zsidók közti mivelődés, és belát-hatallan előnyeket a nemzeti nyelv. A határ-széli részek kultura és iskolagyülőlő vidékeiben nem hódítana folyton (a mi az utolsó években — fájdalom! — ijesztő arányokban történik,) a csodarabbik kultusza- a hivek nem ragaszkodnának mindjobbán egy rut, értelmetlen zagyalék-hoz, mint jó zsidóhoz és a vallásos szertartá-

sokhoz egyedül méltó nyelvhez, de inkább hajlanának a szelidebb erkölcsök, az iskola és a hazai nyelv felé: hiszen láthatni, hogy a felvilágosodottság, a magyar nyelv használata a szószéken legkevésbé sem veszélyezteti a vallá-sosságot. A r—i, a p—i, a sz—i pap egyene-sen doktor és a templomban magyarul predikál, és mégis milyen igazán vallásos és hitbuzgó ember!

De ne többet erről. Mert nem hisszük, hogy léteznék olyan barátja a szemináriumnak, a ki a jelen eredmények mellett azt tételezhetné fel, hogy a szeminárium talpalatnyi tért is ké-pes elhódítani az orthodoxismustól. De a jelen viszonyok közt *nem is óhajljuk ezt*. Képzeljük csak a felfordítást, ha pl. Beregszász rabbit válasz-tana, ki törül intézményeket, melyek évezredek óta fennállanak, és melyek egyencsen a bibliá-ban vannak előírva, ki a vegyes házasságok mellett száll sikra, fáklyák és zenehasználatát hozza be az eddig egyszerűsége által kitünt zsidó temetkezéseknél, ki imát ima után törül és a ki nagy szerénységében kijelenti, hogy a

mit a Sulchan Aruch szerzője megengedett magának, azt ő is megteheti; ő is szerez egy Sulchan Aruchot, persze egy ujat, ő, ki a rabbinikus tudományokból nem vett fel magába annyit, mint Rabbi József Káro, a Sulchan Aruch szerzőjének — szakácsnéja; — erről tehát ne szóljunk, ezt a pozíciót ezidőszerint tökéletesen fel kell adnunk; az orthodoxia jobban irtózik a szemináriumtól, mint valaha, és *igaza* van; nagyobb baj ennél, hogy a szemináriumból kikerült fiatal rabbik egynehánya, mint ezt előző cikkeinkben kifejtettük, az általuk elfoglalt, ugyis már nagyon messzire »elhaladt« községeket, ha ezek még idejekorán utjukat nem állják, folytonos »reformjaik« által oly lejtő felé terelik, hol már fölösleges a reform a rabbival együtt.

Nem mondhatnók, hogy a minden áron való »reformálás« szükségét már a szemináriumban oltották volna a fiatal rabbika. Szemináriumban nem szabnak irányt a jövődő pap elé. Tökéletesen őrá bizzák, hogy leendő községét milyen elvek szerint vezesse, feladataiul miiket tüzzön ki. Irány és elv egyáltalán idegen

---

valami egyetlen zsidó főiskolánkban. Mindegyik tanár teljesíti kötelességét, tanít, és jól tanít, azt azonban egyik sem tekinti kötelességének, — a felvételi levélben ez nincsen kialkudva, — hogy tekintettel a pályára, melyre a vezetése alatt álló növendékek készülnek, tekintve, hogy mindegyik ifju ember egy község vezetésére van hivatva, időről-időre arról a vallásos irányról is szóljon valamit, melyet zsidó papnak követnie kell, milyen elvek vezessék őt működésében, miket kezdeményezzen és miktől tartózkodjék. A fiatal theologus maga szab magának »irányelveket« és ha ebben a munkájában tekintetbe veszi tanárai előadásait is, olyan rendkívüli mulatságos mixtum kompositum születik meg, mint aminőt egy nagyobb vidéki hitközség rabbijában megismerni, tanultunk. Az illető az iskolában levétközteti a gyermekeket, hogy megnézzék, viselnek-e »czi-czisz«-t, míg az apáknak azt regélgeti, hogy a Mózes tana bizony nem más, mint egy nagy hamisítás.

És a jeles pap mind a két esetben a szemináriumban nyert tanokat követi. Az agg Bloch

rabbi a Sulchan Aruch szabványait tradálta előtte, míg dr. Bacher tanár azt fejtegette előadásában, hogy Mózes parancsait *kik* szerezték századokkal Mózes halála után.

Fiatal rabbijaink java részénél rendesen úgy történik az »irányelvek« megszabása, hogy vagy az egyik, vagy a másik tanár tanításait teszi magáévá, de minthogy mindig elfogadhatóbb a tagadás, nagyobb részt a *biblia kritika* tanait adoptálják a magyar Izrael leendő vallásőrei, a mi Bloch rabbi ur álát dehomgy zavarja, hisz ő megtette kötelességét, előadásait hiven megtartotta.

Hogy erre a fejezetre tértünk, hadd mondjuk el, a mi régen fekszik szivünkön hogy a biblia-kritika tanítása a szemináriumon egyenesen *bűn*. Ez a tan a hitelenség mérgét csepegteti oly emberek szivébe, kiknek feladata lesz a *hitet* tanítani. A biblia kritika előadása ellentétbe hozza a fiatal embert saját magával, meggyőződését lelkiismeretével, kötelességét tudomásával és vagy jezsuitává válik, vagy hittagadóva, (hogy vannak dicséretes kivételek, már fenn említettük); mert vajmi kevés azok száma, kikben meg van az az erkölcsi erő, hogy lemondjanak pályájukról, mert nem akarják isteninek hirdetni azt, miről ők azt hiszik, hogy nem más, mint több ismeretlen ember gyártmánya.

Nem ehhez a fejezethez tartozik rabbiszemináriumunk egy másik nagy hibája, mely abban áll, hogy nem egy fiatal papot bocsájtanak el, ki külső pitvarába sem hatolt be a talmudikus ismereteknek, és más fejezetbe tartozik az *általános* szellem is, mely az intézetben uralkodik és mely, tudja Isten, talán jobb lenne, ha nem ilyen lenne. Lesz alkalmunk ezzel is bővebben foglalkoznunk; itt csak azt akarjuk még megjegyezni, hogy a szellemért, mely a szemináriumból kiárad, és mely nagyrésztben megteremtette az elébbi cikkekben méltatott »haladó« vidéket, nemcsak a szeminárium tanárai felelősek, de *felelősök a vezérlő és vizsgáló bizottság tagjai is*, kik sokat változtathatnának, sokat javíthatnának a dolgokon, és nem teszik. Még mindig nem késő. A szeminárium meg mindig a magyar zsidóság legnagyobb jóltevőjévé válhatik, csak azon kell lenni, hogy *tudomásul vegyék a tanárok is, miszerint leendő zsidó papokat nevelnek.* Sz. M.